

Mirko Valentić (1932. – 2025.)

Početak godine napustio nas je naš dragi i cijneni kolega, povjesničar, doktor znanosti Mirko Valentić, koji je po mnogočemu obilježio historiografski život, napose tijekom 1990-ih, kad je kao dugogodišnji ravnatelj Hrvatskoga instituta za suvremenu povijest bio čovjek nezanemariva utjecaja. Ponajprije je riječ o preobrazbi Instituta na Gornjem gradu, zatim i o početnoj izgradnji Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu i brojnim drugim pothvatima kojima se nastojao utabiti put institucionalnom razvoju povijesnih znanosti u znatno promijenjenim i često nesigurnim okolnostima nestajanja višedesetljetne komunističke vladavine te stvaranja neovisne hrvatske države i ispunjenja europskih perspektiva.

Mirko Valentić rođen je 1923. u Ivanjskoj kraj Banje Luke. Već tijekom studija istaknuo se kao vrijedan i nadaren istraživač. Za svoj diplomski rad *Pitanje Vojne krajine na Hrvatskom saboru 1861.* u akademskoj godini 1960./61. dobio je Rektorovu nagradu. Nakon studija radio je prvo u Školi za odgajatelje u Zagrebu, a od 1964. do 1971. bio je zaposlen kao kustos u Povijesnom muzeju Hrvatske. Prvu knjigu objavio je 1969. pod naslovom *Kameni spomenici Hrvatske XIII – XIX stoljeća*. Zaposlio se 1971. u tadašnjem Institutu za historiju radničkog pokreta Hrvatske (IHRPH). Nakon sustavnih istraživanja gradiva u Ratnom arhivu u Beču o ratovima s Osmanskim Carstvom i o ulozi Vojne krajine doktorirao je 1978. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu s tezom *Vojna krajina i pitanje njenog sjedinjenja s Hrvatskom 1861–1881*. Dorađeni je doktorat objavio 1981. pod naslovom *Vojna krajina i pitanje njenog sjedinjenja s Hrvatskom 1861–1881* u respektabilnoj i do danas gotovo nenadmašenoj ediciji Centra za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu i IHRPH-a. Istraživački rezultati o vojnokrajiškom pitanju održali su se do danas. Njegova se monografija o toj vrlo kompleksnoj temi može držati fundamentalnim djelom historiografije te se i danas često navodi u svim ozbiljnijim djelima te tematike. Pri odlascima u Vojni arhiv u Beču često sam s kolegama slijedio bilješke iz te knjige i naručivao gradivo. Pokazalo se da je Valentić bio posve točan u navođenjima izvornika i da je odlično prenosio obavijesti iz brojnih dokumenata pisanih goticom. A pouzdanost je vrlina dobrih povjesničara.

Doktor Valentić bio je ravnatelj Hrvatskoga instituta za povijest od srpnja 1991. do umirovljenja u prosincu 2002. godine. Bio je potpuno posvećen ustavi. Pod njegovim je vodstvom Institut postao najveća ustanova na području povijesnih znanosti u Hrvatskoj. Za njegova mandata temeljito je obnovljena palača u Opatičkoj 10 s reprezentativnim prostorijama koje su odisale povijesnim ozračjem. Pokrenuta je edicija Hrvatska povjesnica, u kojoj je objavljen veći broj nezaobilaznih naslova hrvatske historiografije, od monografija do kritičkih izdanja povijesnoga gradiva. Osobito se ističu ključna djela hrvatske povijesti pisana na latinskom jeziku, ona Baltazara Adama Krčelića – *Povijest Stolne crkve zagrebačke* u prijevodu Zlatka Šešelja (Zagreb, 1994.) i Jurja Rat-

kaja (Rattkaya) – *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstva Dalmacije, Hrvatske i Slavonije* (Zagreb, 2001.) u prijevodu skupine institutskih latinista. Pojačano je i izlaženje časopisa, koji su pokazali otvorenost prema novim temama i metodološkim pristupima. U Zlatnoj su dvorani održavane velike konferencije s međunarodnim sudjelovanjima, priređivana stručna predavanja za javnost, otvorena je podružnica u Slavonskom Brodu. Prodirale su nove ideje, a tomu je pridonijelo i rano uvođenje interneta. Institut se preobrazio iz ustanove posvećene području suvremene povijesti u ustanovu koja je uključila i proučavanje srednjovjekovnih i ranomodernih tema, pokazujući tendenciju prema proširivanju područja istraživanja, što je rezultiralo zapošljavanjem većega broja povjesničara. Osobito su se vrata otvorila mladim povjesničarima, koji su se mogli posvetiti znanstvenim istraživanjima i u što razumnijem roku dovršiti svoje disertacije te se uključiti u različite institutske projekte. Bio je to vrlo ambiciozan plan, koji je barem dijelom ostvario neke od svojih ciljeva, što pokazuje povijest pojedinih odjela Instituta. Valja ovdje ukazati i na činjenicu da su mnogi nakon obrane doktorata prelazili u druge ustanove, osobito one visokoškolske, gdje i danas čine okosnicu studija povijesti, a nezaobilazna je u toj priči bila i skupina spomenutih latinista.

Doktor Valentić gajio je veliku ljubav prema historiografiji te iskazivao poštovanje prema kolegama povjesničarima. Tako se u svojim istupima odnosio i prema Franji Tuđmanu, nekadašnjem osnivaču IHRPH-a (1961.) i kasnijem prvom predsjedniku Republike Hrvatske. U njemu je vidio povjesničara koji je znao zaokružiti jedno izvanredno razdoblje stvaranja hrvatske države i obrane od velikosrpske agresije, a da pritom nije srljao u fundamentalne pogreške koje bi uništile ideju neovisnosti i teritorijalne integracije. Zbog toga je bio i prozivan od dijela svojih kolega, koji kao da nisu shvaćali njegovu toliko prirodnu lojalnost kolegi i državniku, kao da su smetnuli s uma da nismo živjeli u sredini s bogatom demokratskom tradicijom i građanskim slobodama u kojima su akademske rasprave bile na prvome mjestu. U tom je smislu ostala i slabo zamijećena činjenica poštovanja prema dosezima prijašnjih povjesničara, o kojima je uvijek govorio objektivno, držeći se primjerenih strukovnih standarda i dovoljno širokih pogleda koji su dopuštali ravnopravnu razmjenu mišljenja. Živ i temperamentan, dopuštao je da mu se pristupi i postavljaju pitanja. Druga je stvar što mu je bilo stalo do preispitivanja mnogih povijesnih problema, u čemu je imao svoja specifična gledišta kojih se držao.

Bogatu znanstvenu karijeru, obilježenu istraživanjem različitih tema, okrunio je 2006. izborom u znanstvenika emeritusa. Svoj daljnji rad usmjerio je na izdavanje pojedinih sekvenci iz nakladničkoga plana Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća, koji je počivao na proučavanju vojnih opisa hrvatskih krajeva prema jozefinskim izmjerama iz druge polovine XVIII. stoljeća, no taj projekt nažalost nije dovršen, iako se zdušno zalagao da Hrvatska dobije izdanje kakvo su već imale države nekadašnje Habsburške Monarhije. Nastavio se baviti poviješću Vojne krajine, o čemu je napisao vrlo korisne preglede u sintezi hrvatske povijesti u izdanju Školske knjige. Do samoga je kraja

radio na sintezi vojnokrajiške povijesti. Ljubav prema Vojnoj krajini prelila se i na njegove asistente, koji su i nakon njegova umirovljenja održali interes za tu temu. Osim toga, Valentić je u više svojih istupa pokazivao sklonost proučavanju jadransko-panonskih prostora kroz dugi povijesni hod da bi se ukazalo na smislenost nekadašnjih državnih zajednica, njihovu geopolitičku pozadinu i suvremene potencijale. Često je u tom kontekstu isticao posljedice osmanske ekspanzije, održivost ugarsko-hrvatske unije i ulazak pod kišobran habsburške dinastije, koja u mnogočemu nije ispunila nade Hrvata.

Pisao je još o agresiji koja je 1990-ih izvršena na Hrvatsku. Objavio je tako knjigu *Rat protiv Hrvatske* (2010.), u kojoj je dao svoju interpretaciju duge povijesti velikosrpskih planova koji su vodili prema pokušajima njihova ostvarenja krajem XX. stoljeća. Knjiga je 2012. izdana i na engleskom jeziku.

Njegova je velika ljubav bilo pitanje Vlaha. Imao je intrigantnu ideju da pokuša okupiti eminentne hrvatske stručnjake koji bi se bavili tom fascinantom, a nedovoljno istraženom temom kroz međunarodni projekt. Nedavno je uložio znatan trud da bi za tisak pripremio vrijednu knjigu Andreja Čebotareva *Vlasi i Vojna krajina*. Valja ovdje podsjetiti na jedan krug istraživača iz Opatičke 10, među njima i istraživača vlaške tematike iz albanološke perspektive, pokojnoga Zefa Mirditu, koji je stigao u Institut na Valentićev poziv nakon odlaska s Kosova i bavio se socijalnim strukturama Balkana, te pokojnoga Milana Kruheka, vrsnoga poznavatelja utvrđenih prostora Hrvatskoga Kraljevstva i Valentićeva nasljednika na mjestu ravnatelja Instituta. Tako su se Vlasi i Vojna krajina pokazali kao predmet istraživanja kojim se ne može svatko baviti jer su potrebni određeni preduvjeti i specifična stručna svojstva da bi se skinula koprena s dalekih pitanja povijesti.

Pripadnika generacije dr. Valentića sve je manje. Ti nas gubitci iz redova „stare škole” ozbiljno pogađaju jer odlaskom vrsnih pojedinaca i doajena struke ostaju velike i teško nadomjestive praznine. Već danas osjećamo onu koju je za sobom ostavio naš dragi Mirko. Nema više dragocjenih razgovora koji su nas ispunjavali i činili naš posao smislenim pred izazovima suvremenosti. Hvala Ti, nezaboravni ravnatelju, na svemu. Lijepo je bilo raditi s Tobom.

Stjepan Matković